

ПЕРЕДУМОВИ ЗРОСТАННЯ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Протягом 2024 року українські банки працювали у стресових умовах, пов'язаних із продовженням воєнних дій. Натомість банківській системі в цілому вдалося уникнути критичного погіршення якості активів, втрати ресурсної бази, ліквідності, капіталу, клієнтів тощо. Однак, банки наразі продовжують стикатись з комплексом проблем, ключовою серед яких, на нашу думку, є незадовільні темпи відновлення кредитування.

Виклад основного матеріалу. Динаміка кредитного портфеля банківської системи у гривні протягом 2024 року була в цілому позитивною (таблиця 1), проте темпи зростання кредитування, очевидно, не відповідали масштабу завдань з відновлення економіки, що стояли перед країною.

Дані, наведені в таблиці 1, дають підстави стверджувати, що:

- кредитний портфель поступово зростав у всіх ринкових сегментах, окрім урядової програми «Доступні кредити 5–7–9%»;
- найбільший відносний приріст (148% порівняно з початком 2024 року) продемонстрував роздрібний кредитний портфель, сформований у межах урядової програми «ЄОселя»;
- банки також активно кредитували населення на ринкових умовах, не зважаючи на високі кредитні ставки (близько 35% річних по споживчих кредитах до 1 року);
- банківська система протягом 2024 року не відчувала дефіциту пасивів, натомість мала надлишкову ліквідність;
- всі складові ресурсної бази у національній валюті протягом 2024 року зростали;

**Таблиця 1. Ключові показники діяльності банківської системи України
у 2024 році**

Показники діяльності банківської системи	01.01.24	01.04.24	01.07.24	01.10.24	01.01.25
кредити ЮО в межах програми "5-7-9%", млрд грн	129	126	130	132	135
інші кредити ЮО в НВ, млрд грн	366	374	389	410	396
кредити ФО в межах програми "єОселя", млрд грн	10	13	18	21	24
інші кредити ФО в НВ, млрд грн	215	225	237	250	256
ОВДП в портфелі банків, млрд грн	733	770	820	888	990
ДС в портфелі банків, млрд грн	622	549	510	467	549
ОВДП + ДС в портфелі банків, млрд грн	1 355	1 320	1 331	1 356	1 539
кошти ЮО у НВ, млрд грн	754	767	778	764	897
кошти ФО у НВ, поточні, млрд грн	520	500	543	554	593
кошти ФО у НВ, строкові, млрд грн	275	287	295	297	304
регулятивний капітал (власні кошти), млрд грн	258	256	283	246	269
частка NPL, %	37,4	36,1	34,6	32,3	30,3
рівень інфляції (р/р), %	5,1	3,2	4,8	8,6	12,0
облікова ставка, %	15,0	14,5	13,0	13,0	13,5
середньозважена ставка за новими іншими кредитами ЮО у НВ до 1 року, %	16,5	15,5	14,0	14,0	13,4
середньозважена ставка за новими споживчими кредитами ФО у НВ до 1 року, %	35,5	36,2	35,2	35,0	35,0
середньозважена ставка за новими депозитами ФО у НВ до 1 року, %	13,0	12,7	11,9	11,7	11,6

Джерело: дані НБУ [1-7], ФРП [8], Укрфінжитло [9], систематизовано автором

- також поступово зростав регулятивний капітал (власні кошти, які не потрібно повертати вкладникам і які можуть бути інвестовані на будь-який термін) за винятком короткого періоду після 01.08.2024 р., коли були впроваджені зміни у методиці його розрахунку;
- швидкість зростання інвестицій у державні цінні папери та депозитні сертифікати НБУ перевищувала швидкість зростання кредитного портфеля;
- відбувався поступовий перерозподіл інвестованих банками ресурсів на користь ОВДП на тлі скорочення вкладень у ДС при мінімальній різниці їхньої доходності (16,0% по 3-місячних ДС [10] та 16,5% по 3-річних ОВДП станом на 24.12.2024 р. [11]);
- показник інфляції у річному вимірі у I півріччі 2024 року досягнув багаторічної точки мінімуму на рівні 3,2% р/р, після чого тренд зниження інфляції змінився на протилежний, що змусило регулятора повернутись до практики підвищення облікової ставки з грудня 2024 року. Натомість зростання інфляції наразі не призвело до підвищення ставок по кредитах та депозитах;
- ставки по гривневих кредитах та депозитах юридичних і фізичних осіб прямували за змінами облікової ставки та знаходились у «класичному» діапазоні: по кредитах – вище облікової ставки, по депозитах – нижче;
- високі (близько 35% річних) ставки по споживчих кредитах населення не заважали активному зростанню роздрібного кредитного портфеля;
- натомість низькі (13-14% річних) ринкові ставки по кредитах юридичним особам не стимулювали активне зростання корпоративного кредитного портфеля;
- частка NPL скорочувалась, проте, очевидно, не за рахунок оздоровлення вже сформованого проблемного портфеля, а переважно внаслідок надання нових кредитів, що поступово «витісняли» проблемні позики, знижуючи їх питому вагу в кредитному портфелі;
- висока частка NPL сама по собі не заважала банкам активізувати кредитування.

Висновки та рекомендації

1. Ключовими перешкодами, що гальмували значне розширення кредитного портфеля в межах урядової програми «Доступні кредити 5–7–9%», були зниження з 30.04.2024 р. граничної відсоткової ставки до 23% річних, одночасне зменшення максимальної суми кредитування оборотного капіталу юридичних осіб, крім аграріїв, до 5 млн грн, наявність значного обсягу простроченої заборгованості держави з відшкодування банківським установам різниці відсоткових ставок.

2. Урядова програма «єОселя» також не позбавлена низки недоліків операційного дизайну, що значно гальмують розвиток іпотечного кредитування (доволі жорсткі параметри новизни об'єкту кредитування та надмірні вимоги НБУ щодо ліквідності застави, зокрема, житлової нерухомості).

3. На перешкоді більш активного відновлення кредитної активності, очевидно, стоїть комплекс воєнних ризиків, що не підлягає коригуванню з боку уряду та НБУ. Натомість до переліку заходів, спрямованих на активізацію корпоративного та роздрібного кредитування, слід віднести наступні:

- поступове зниження рівня облікової ставки виключно за умови попереднього зниження інфляції;

- поступове зниження дохідності альтернативних інструментів інвестування надлишкової ліквідності банків при збереженні мінімальної різниці між дохідністю ДС та ОВДП;

- безумовне та термінове погашення накопиченої заборгованості держави в межах урядової програми «Доступні кредити 5-7-9%»;

- стимулювання процесу відновлення іпотечного кредитування з урахуванням кумулятивного ефекту, що створюють для економіки будівельна галузь та суміжні виробництва, шляхом пом'якшення чинних вимог щодо новизни предмету іпотеки в межах урядової кредитної програми «єОселя»;

– імплементація змін до постанови Правління НБУ № 351 від 30.06.2016 р. [12], спрямованих на пом'якшення вимог щодо ліквідності забезпечення, а саме застави житлової нерухомості (квартири, приватні будинки, земельні ділянки).

Список використаних джерел

1. Кредити, надані депозитними корпораціями (крім Національного банку України) URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
2. Депозити, залучені депозитними корпораціями (крім Національного банку України) URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
3. Огляди фінансових корпорацій URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
4. Значення пруденційних нормативів в цілому по системі URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
5. Процентні ставки за новими кредитами та новими депозитами у розрізі регіонів URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
6. Обсяги активних операцій та частка непрацюючих активів в цілому по системі URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>
7. Індекси споживчих цін URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators#1>
8. Інформація про результати Державної програми Доступні кредити 5-7-9 URL: <https://bdf.gov.ua/publiczna-informatsiia/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9>
9. Укрфінжитло. Щотижневі звіти в pdf за 2024 рік URL: <https://ukrfinzhytlo.in.ua/analytyka>
10. Процентні ставки за активними і пасивними операціями Національного банку URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>
11. Результати розміщення облігацій внутрішніх державних позик на дату 24.12.2024 URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/ovdp-table>
12. Постанова Правління НБУ від 30.06.2016 р. № 351 «Про затвердження Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16#Text>